

Fler och fler ungdomar
dricker inte alkohol,
varför och vilka är de?

Alkoholrelaterade
skador i Europa och
WHO's policy

Hur gick det för de
alkoholskadade barnen?

2016 FORUM ANSVAR

FORUM ANSVAR

Alkoholpolitik i Norden

Alkoholnormen och
normer

Danske gymnasiers
alkoholmarkedsføring på
de sociale medier

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<u>Inledning</u>	<u>3</u>
<u>Välkommen!</u>	<u>4</u>
<u>Mötesplatsens medvärd: Motorförarnas Helynkerhetsförbund</u>	<u>5</u>
<u>Alkoholrelaterade skador i Europa och WHO's policy</u>	<u>6</u>
<u>Fler och fler ungdomar dricker inte alkohol, varför och vilka är de?</u>	<u>7</u>
<u>Danske gymnasiers alkoholmarkeding på de sociale medier</u>	<u>9</u>
<u>Hur gick det för de alkoholskadade barnen?</u>	<u>11</u>
<u>Alkoholpolitik i Norden</u>	<u>13</u>
<u>Alkoholnormen och normer</u>	<u>17</u>
<u>Framåtblick</u>	<u>19</u>

Forum Ansvar, december 2016

Text: Åsa Nylander

Foto: Elisabeth Ohlson Wallin

Grafisk form: Minna Wallin

INLEDNING

Den 10 november hölls Forum Ansvars fjärde mötesplats, det här året i Stockholm. Där möttes delegater, samarbetspartners och ett tiotal inbjudna talare.

Den svenska huvudmannorganisationen Motorförarnas Hälnykterhetsförbund, MHF, stod tillsammans med Forum Ansvar som värdar för arrangemanget. Modererade dagens program gjorde Bo Högstedt.

Temat för årets mötesplats var "Vägar till en minskad alkoholkonsumtion - politik, punktnykterhet & civilsamhälle".

Mötesplatsen vigdes åt aktuell forskning, alkoholpolitiska samtal och spännande inblickar i olika nordiska projekt. Det blev en dag fylld med både kunskaps- och erfarenhetsutbyte.

Denna rapport redogör för de presentationer och samtal som fördes på mötesplatsen. Syftet med rapporten är att dokumentera och sprida kunskap till Forum Ansvars organisationer och samarbetsaktörer.

Välkommen!

*Nils-Erik Söderqvist, f.d. parlamentariker, ordförande
Stiftelsen Ansvar för Framtiden.*

Nils-Erik Söderqvist inledde årets konferens med att hälsa alla deltagare varmt välkomna till ett vintrigt Stockholm och Forum Ansvars fjärde mötesplats.

– Det finns tre saker att tänka på och repetera när våra organisationer möts så här. Vår historia, nutid och framtid! Alla tre hör ihop.

EN TILLBAKABLICK

Nils-Erik Söderqvist belyste vikten av att både knyta an och backa tillbaka, och tog med mötesplatsens deltagare på en resa bakåt i tiden. Tillbaka till den tid då folkrörelserna bildades och folkbildningen lade grunden för den nordiska modellen.

– När man mobiliserade kraften för att bygga upp folkrörelserna så såg man att man måste vara nykter för att klara av det här.

Det är hundratals år sedan och folkrörelserna har sedan dess skänkt människor både sammanhang och mening. De har också påverkat debatten och samhällsutvecklingen kring alkoholfrågan.

EN NUTIDSBlick

Forum Ansvar har en stolt historia i försäkringsbolaget Ansvar som på 1970-talet bestämde sig för att skärpa upp möjligheterna att knyta ihop medlemsorganisationerna med forskarsamhället. En mötesplats bildades där det bland annat studerades livsstilsförändringar och samhällets stöd till föreningsliv/folkrörelser.

En skrift startades också, "Finns en framtid för folkrörelserna". Där kunde man läsa följande, citerade Nils-Erik Söderqvist i sin presentation:

"De fodras i fortsättningen en starkare idémässig samhörighet för att människor skall söka sig till dem. Att folkrörelser växer beror – enkelt uttryckt – på att de svarar mot behov hos ett betydande antal människor. Det framträder hos de framgångsrika org. En kombination mellan å ena sidan innehållet och den andra gemenskapen och upplevelsen"

– Det här är lika aktuellt idag! För att våra organisationer ska ses som relevanta och nå ut med sina budskap måste de kunna svara mot de behov som människor har idag.

Därefter berättade Nils-Erik Söderqvist engagerat om tre av sina möten med människor som hittat till folkrörelsen på olika sätt. Däribland en kille som sökt upp nykterhetsrörelsen då han ville ha ett annat innehåll än alkohol i sitt liv.

OM FRAMTIDEN

Innan Nils-Erik Söderqvist lämnade över till dagens moderator Bo Högstedt påminde han om Forum Ansvar syfte, "Att främja nordiskt samarbete och vetenskaplig forskning rörande den helnyktra livsstilen".

– Syftet är fortfarande, som på Ansvars tid, att vi ska hitta varandra och knyta an till forskarsamhället. Men det handlar också om att tolka och sprida nya verksamhetsidéer och forskningsresultat kring livsstilsförändringar och samhällsförändringar. Det ger kraft för vårt arbete framåt!

Mötesplatsens medvärd: Motorförarnas Helnykterhetsförbund

Göran Sydhage, VD, ledamot SAFF:s styrelse

Motorförarnas Helnykterhetsförbund, MHF, stod tillsammans med Forum Ansvar som värdar för årets mötesplats i Stockholm. Göran Sydhage berättade om MHF:s arbete och lyfte i sin presentation fram några av de projekt som organisationen driver.

MHF har en nollvision: att ingen ska dö av rattfylleri. Arbetet sker både genom opinionsbildning, stöd till forskning och lokalt arbete.

– Varje timme dygnet runt görs 500 rattfulla körningar i Sverige. Det vill vi ändra på.

Under sin presentation lyfte Göran Sydhage fram flera projekt som MHF framgångsrikt drivit de senaste åren. Alkobommarna som kan utföra automatiska nykterhetskontroller är ett av dem. Bommarna stoppade i snitt två rattfulla förare om dagen.

– Alkobommarna är en succé och vi har börjat titta på nya användningsområden för dem, t.ex. vid flygplatser, idrottsevnemang och industrier.

Men trots den framgångsrika försöksperioden står anläggningen vid Frihamnen i Stockholm oanvänd sedan ett år tillbaka. Det saknas bemanning för att hålla den igång enligt Trafikverket.

– Det finns inget som kan spara resurser som det här! Vi hoppas att kunna få stopp på fylleriet.

Medan frågan utreds står bommarna stilla. Men det gör inte arbetet inom MHF, "Sveriges piggaste 90-åring" som organisationen med en blinkning kallar sig själv.

Göran Sydhage berättade att MHF utöver sitt arbete med nya innovationer också arbetar med att få till en lagändring där polisen ges rätt att utan föregående misstanke testa en förare för droger.

– I MHF hoppas vi verkligen inte att Sverige ska bli det sista landet i Europa där polisen tillåts göra drogtester vid vägen utan att man har misstanke om drogpåverkan hos en förare.

Alkoholrelaterade skador i Europa och WHO's policy

Lisa Schölin, konsult Alcohol & Illicit Drugs and Prison Health, World Health Organization Regional Office for Europe.

I vår moderna tid är det icke-smittsamma sjukdomar, non-communicable diseases (NCD), som dödar flest människor i världen. I Europa är 86 procent av alla förtidiga dödsfall i gruppen av NCDs tätt sammankopplade med alkohol, tobak, övervikt och fysisk inaktivitet.

Den europeiska regionen har i många decennier haft den högsta alkoholkonsumtionen av alla WHO regioner i världen. Och trots att den totala konsumtionen per capita har sjunkit är proportionen av alkoholrelaterade skador fortfarande hög. Sedan 1990 har de alkoholrelaterade skadorna i den europeiska regionen ökat med fyra procent.

– I Europa är 1/7 av de förtidiga dödsfallen bland män alkoholrelaterade. För kvinnor är motsvarande siffra 1 av 13. Sett till hela världen så orsakar det skadliga bruket av alkohol 5.9% av den globala dödligheten berättade Lisa Schölin.

STORA SKILLNADER MELLAN OLIKA LÄNDER

I de centralasiatiska länderna konsumerar man mindre alkohol och har även relativt låga nivåer av alkoholrelaterade skador. I de östeuropeiska länderna ser läget annorlunda ut. Där är alkoholkonsumtionen hög och bördan av alkoholrelaterade skador mycket hög. I delar av regionen är upp till 25 procent av de för tidiga dödsfallen alkoholrelaterade.

Vad som också skiljer länderna åt, pekade Lisa Schölin på, är dryckesmönster och typen av skador. I Östeuropa är berusningsdrinkande mer utmärkande och relaterat till högre andel hjärt- och kärlsjukdomar och även skador (relaterade till exempelvis våld och trafikolyckor).

WHOS POLICYS

De omfattande problemen i de östeuropeiska länderna har lett till respons både på den globala och regionala policyagendan. Lisa Schölin berättade att WHO Regional Office for Europe stödjer alla medlemsländer i att utveckla och implementera policys samt att stärka system för datainsamling och uppföljning.

– Att använda sig av evidensbaserade policys är en viktig del i att förebygga alkoholrelaterade skador och reducera förtidig död på grund av NCDs.

WHO Global strategy to reduce the harmful use of alcohol och European action plan to reduce the harmful use of alcohol fokuserar på ett flertal policys som är effektiva för att minska omfattningen av skador relaterade till alkohol.

Tillgänglighet, pris och reglerad marknadsföring tillhör de mest effektiva instrumenten för att minska alkoholkonsumtion och skador på befolkningsnivå.

PÅGÅENDE PROJEKT

Det övergripande målet för Världshälsoorganisationen, WHO (World Health Organization), är att samla information om och förbättra den globala folkhälsan.

Lisa Schölin rundade av sin presentation med att lyfta fram några av WHO's pågående projekt, bland mycket annat arbetar organisationen med att ta fram ett "the-trainer toolkit" som ska bidra till att läkare ställer frågor till sina patienter kring alkohol.

Fler och fler ungdomar dricker inte alkohol, varför och vilka är de?

Peter Larm, forskare vid Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN) och Centrum för Klinisk forskning, Uppsala Universitet, lektor folkhälsovetenskap vid Mälardalens högskola

Att allt färre unga dricker alkohol har varit en tydlig trend sedan år 2000. Men varför det är så har länge förbryllat forskarna. Men nu kan de vara svaret på spåret.

Trenden är tydlig. Unga i Sverige dricker allt mindre. År 2015 avhöll sig över hälften av eleverna i årskurs 9 från att dricka alkohol medan en tredjedel av eleverna i årskurs 2 på gymnasiet inte drack alkohol alls.

– En liknande trend har också uppmärksammats i flera andra nordiska - och västeuropeiska länder liksom i USA och Australien. Och det trots att länderna har olika åldersgränser och policys för alkohol, berättade Peter Larm.

FLERA FÖRKLARINGAR

Det finns flera populära förklaringar till varför unga inte dricker. Att de tar droger istället, den ökande hälsotrenden i samhället och att det förebyggande arbetet på nationell och lokal nivå nu har gett resultat. Men fram tills nu har det inte funnits några svar.

– Traditionellt sett så har forskningen fokuserat på att studera varför ungdomar dricker alkohol och inte på varför de inte dricker.

Fram tills nu. För sedan ungefär ett år tillbaka bedriver forskare på Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning, CAN, tillsammans med forskare vid Uppsala Universitet ett forskningsprojekt med syfte att ta reda på varför fler och fler ungdomar inte dricker samt om det är förknippat med positiva hälsoeffekter.

HAR NARKOTIKA OCH SPEL ERSATT ALKOHOL?

Hittills har forskarna i gruppen undersökt två populära förklaringar till varför fler och fler ungdomar inte dricker alkohol:

- Den första förklaringen är att ungdomarna tillbringar tid på internet (spel och sociala medier) istället för att dricka och att sociala medier har ändrat deras kommunikationsvanor.
- Den andra förklaringen är att ungdomar inte dricker för att de använder narkotika istället.

Den data som har använts i forskningsprojektet kommer från "Liv och Hälsa Ung i Västmanland". Det är en hälsoenkät som distribueras vartannat år till alla elever i 9 klass och åk 2 i gymnasiet i Västmanland.

SLUTSATSER

Resultaten från studien där forskarna undersökt de två förklaringarna visade att:

- Nya kommunikationsformer som sociala medier verkar inte bidra till den ökade andelen av unga som inte dricker alkohol, snarare kanske tvärtom. Istället verkar det finnas en motsatt tendens att ju fler timmar en ungdom chattar på sociala medier desto större alkoholkonsumtion.
- Datspelande på helger eller både vardagar och helger är förknippat med att inte dricka alkohol bland unga. Dock är effekten liten.
- Unga som inte dricker alkohol använder inte narkotika istället.

Vidare såg forskargruppen också att elever i årskurs 9 som inte dricker alkohol har mer positiva hälsoprofiler gällande skolgång, levnadsvanor och psykisk ohälsa än sina kamrater som dricker alkohol. Det finns inga skillnader i hälsoprofil mellan pojkar och flickor för elever i årskurs 9 som inte dricker alkohol.

NÄSTA STEG

Nu arbetar forskningsgruppen vidare för att söka andra förklaringar till varför alkoholkonsumtionen sjunker så kraftigt bland unga.

– Ett nästa steg blir att undersöka om en mer återhållsam syn på ungas drickande bland föräldrar bidrar till att fler och fler unga inte dricker. Sedan kommer vi att undersöka i vilken utsträckning som deras minskade alkoholkonsumtion är stabil senare i livet.

Innan Peter Larm avslutade sin presentation fick han en fråga från åhörarna huruvida ovanstående forskningsresultat är överförbara till de andra nordiska länderna.

– De nordiska länderna är ganska lika kulturellt sett med Sverige, Island, Norge och Finland som följer samma mönster gällande ungdomars alkoholkonsumtion. Däremot särskiljer sig Danmark där nedgången inte varit lika markant.

Danske gymnasiers alkoholmarkedsföring på de sociala medier

Ina Johansen, Alkohol og Samfund

Festkulturen på gymnasier i Danmark har blivit en dryckeskultur. Det visar en undersökning som Alkohol & Samfund presenterade på mötesplatsen.

Danska 15-åringar dricker dubbelt så mycket som EU-genomsnittet, enligt en ny undersökning från ESPAD (the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs). Och många av de unga börjar dricka eller dricka mer när de börjar på gymnasiet. Det visar flera studier.

Varför är det så? Finns det en alkoholkultur på lärosäten som främjar drickandet, och hur är den i så fall organiserad?

De frågorna ställde sig den danska organisationen Alkohol & Samfund, liksom frågan om "hur alkohol marknadsförs på gymnasieskolor". Resultatet blev den studie som presenteras i rapporten "Gymnasiet som party provider".

GYMNASIEFESTER ÄR UNDANTAG

På danska pubar, barer och restauranger är det 18 årsgräns för köp av alkohol. Men i restauranglagen görs ett undantag för fester som hålls på gymnasier. Gymnasiefester räknas som "privata fester" och därmed tillåts alkoholservice till unga under 18 år.

Gymnasiefester arrangeras vanligtvis av eleverna själva genom olika fest och cafékommittéer.

MARKNADSFÖRING PÅ SOCIALA MEDIER

Alkohol & Samfund har undersökt 142 danska gymnasier. I studien har de bland annat undersökt hur fest- och cafékommittéer marknadsför alkohol till andra elever via hemsidor, facebooksidor och andra sociala medier.

På skolornas websidor beskrivs festerna och caféerna som ett tillfälligt avbrott i vardagen och som en betydelsefull del av skollivet. Det visar undersökningen.

– Här är unga omgivna av alkohol som ska drickas på den kommande festen, berättade Ina och visade foton från gymnasieungdomarnas och festkommittéernas facebooksidor.

Det är här marknadsföringen av alkohol sker. På sociala medier och mellan kompisar. Foton med drinkar, flaskor och backar med öl. Kombinerat med skrivna uppfostringar som "man inte är riktigt full om man kan ligga på golvet utan att hålla fast sig". Var fokus ligger är tydligt. Gymnasieeleverna ska dricka stora mängder och bli fulla.

På de sociala medierna görs också reklam för diskotekens efterfester och den alkohol som säljs där.

ALKOHOLKULTUR PÅ LÄROSÄTEN

Resultat från studien visar också att 86 gymnasier, alltså nära två tredje delar av de undersökta gymnasierna, utmanar reglerna (riktlinjer) för marknadsföring av alkoholhaltiga drycker) genom att uppmana eleverna att dricka mycket eller berusningsorienterat. Det gör de bland annat genom att annonsera om fester, dryckesspel som t.ex. ölstafetter och mängdrabatt på alkohol i barer.

Undersökningen visar också att nya elever automatiskt blir upptagna i den dryckesorienterade festkulturen. 34 gymnasier gör dessutom ytterligare insatser för att introducera förstaårseleverna till denna genom att hålla insparksfester där de äldre eleverna uppmanas att "lära de yngre att dricka".

Dessutom samarbetar hälften, 63 gymnasier, med diskotek och leverantörer. Bland annat finns det ett brett samarbete kring efterfester, det vill säga fester på diskotek dit eleverna går efter gymnasiefesterna.

EN GRÅZON MED ANSVARFRISKRVNING

Alkohol & Samfunds rapport visar att den alkoholmarknadsföring som sker på gymnasierna rör sig i en gråzon. Där gäller inte heller restauranglagens beskydd av unga under 18 år, gymnasierna utgör ett undantag, kanske med hänvisning till att lärare och rektor har ansvar för de unga.

Rektorerna själva säger i undersökningen att de försöker begränsa de ungas intag av alkohol och etablera fester även utan alkohol. Och att det är starka elevgrupperingar som driver på dryckeskulturen.

Men Alkohol & Samfunds undersökning visar att ledningen har delegerat ansvaret för alkoholutskänknigen och marknadsföringen till eleverna själva. Och så fortlever dryckeskulturen på de danska gymnasierna. Vad krävs då för att förändra den?

– Föräldrarna måste gå samman och skapa gemensamma regler för de unga och deras drickande. Och rektorerna måste också ta ansvar även om de riskerar att deras skola minskar i popularitet bland eleverna svarade Ina Johansen.

Och i det danska samhället sker nu en parallell utveckling som visar att det kanske ändå är så att de unga efterlyser en ny alkoholkultur.

PÅ VÄG MOT EN NY ALKOHOLKULTUR?

Den danska dryckeskulturen är under förvandling. Nya siffror visar att över hälften av de unga mellan 15-25 år anser att unga i deras egen ålder dricker för mycket. En undersökning från 2011 visar att unga och barn för första gången inte förknippar att dricka alkohol med att vara vuxen.

EN NY CHECKLISTA

Som ett resultat av undersökningen har Alkohol & Samfund tagit fram en checklista för en sundare fest – och cafékultur på gymnasieskolor.

Frågorna på checklisten är riktade till skolledningen för att säkerställa ledarskapsforankringen och fastställandet av regler och rutiner - men den är också avsedd för att användas av både lärare och elever.

Hur gick det för de alkoholskadade barnen?

Jenny Rangmar, doktor i psykologi, forskare vid Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet.

I ett projekt på Psykologiska institutionen, vid Göteborgs universitet, har forskare tagit reda på hur det har gått för de barn som vid tidig ålder fick diagnosen fetalt alkoholsyndrom och som idag är vuxna. Det berättade Jenny Rangmar om i sin presentation.

Ju oftare och mer den gravida kvinnan druckit, desto svårare kan skadan bli på barnet. Ett barn som föds med den svåraste formen av medfödd alkoholskada kan få diagnosen fetalt alkoholsyndrom, FAS.

FETALT ALKOHOLSYNDROM

En person med diagnosen FAS har både kroppsliga missbildningar, kognitiva svårigheter och beteendestörningar. Mycket av det man vet om FAS handlar om barn. Karaktäristiskt för barn med FAS är att de har svårt med planering, svårt med matematik, att förstå pengar och att de är impulsiva.

På 70- och 80-talet gjorde en forskargrupp i Göteborg studier på barn med FAS. Dessa barn är idag vuxna och har deltagit i uppföljningsstudier.

ATT VARA VUXEN MED FAS

– I vårt projekt har vi ställt frågan: Hur har det gått för de alkoholskadade barnen? Alltså, hur är det att vara vuxen med FAS?

De vuxna barnen, 79 individer med FAS-diagnos, mellan 18-47 år, som Jenny Rangmar refererar till har studerats med registerdata från Statistiska centralbyrån, Socialstyrelsen och Brottsförebyggande rådet (BRÅ) och några av dem har också blivit intervjuade och testade med neuropsykologiska tester.

DEPRESSION OCH ÅNGEST

Resultaten visar att de funktionsnedsättningar som tidigare forskning har funnit hos barn med FAS, även finns hos vuxna med FAS. Detsamma gäller också de psykosociala svårigheterna.

– Vuxna med FAS har i större utsträckning än jämförelsegruppen upplevt depression och ångest, haft svårt att skapa och behålla relationer, och blivit mobbade i skolan. Många är även arbetslösa och beroende av socialbidrag.

FÖRÄNDRINGAR I SAMHÄLLET

I studien blev de vuxna med FAS också intervjuade om sin diagnos och samhällets kunskap om FAS.

– Någon önskade att flera visste mer om de skador man kan få av att mamman dricker alkohol under graviditeten. Andra önskade att ingen gravid kvinna skulle dricka en enda droppe alkohol.

FÖREBYGGANDE ARBETE

Vidare pratade Jenny Rangmar om hur man kan förebygga fetalt alkoholsyndrom och skydda det ofödda barnet. Eftersom FAS orsakas av alkoholexponering under fostertiden vore det möjligt att helt förhindra att tillståndet uppstår.

– Att tidigt lära barn om riskerna med alkohol under graviditet skulle kunna bidra till att medfödda skador av alkohol minskar.

Trots risken för att skada det ofödda barnet så fortsätter några kvinnor att konsumera alkohol under graviditeten. Vad beror det på?

Det kan finnas många förklaringar, lyfte Jenny Rangmar fram, t.ex. okunskap om riskerna det kan innebära att dricka alkohol under graviditeten, att man ännu inte vet om att man är gravid, några fortsätter dricka för att de är beroende av alkohol. För vissa är det svårt att avstå för att de använder alkohol som självmedicinering mot ångest och det kan finnas de som har en partner som dricker och som kräver att de dricker tillsammans.

I Sverige rekommenderar Socialstyrelsen gravida kvinnor att helt avstå från att konsumera alkohol under graviditeten.

Alkoholpolitik i Norden

o Hans Hoff (S), riksdagsledamot, ansvarig ANDT-frågor inom (S), ordförande

Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN)

o Stig Erik Sørheim, Internasjonal leder, Actis

o Lars Iversen, Professor emer., sociolog og dr.med. Statens Institut för Folkesundhet

Den alkoholpolitik som bedrivs i våra nordiska länder har både likheter och olikheter. Det blev tydligt när Lars Iversen, Hans Hoff och Stig Erik Sørheim, under moderering av Bo Högstedt, samtalade kring den nordiska alkoholpolitiken.

Det blev ett samtal som kretsade kring både konsumtion, de viktigaste politiska frågorna och uteblivna alkoholdebatter. Vi på Forum Ansvar har efter samtalet ställt några extra frågor till de medverkande representanterna, vars svar ingår i den här sammanställningen, för att ytterligare belysa politiken i de olika länderna.

KORT OM ALKOHOLPOLITIKEN I DANMARK, SVERIGE OCH NORGE

Som en introduktion till ämnet fick de tre nordiska representanterna börja med att kort sammanfatta den alkoholpolitik som bedrivs i deras respektive länder.

Stig Erik Sørheim lyfte i sin presentation fram Norge som ett land med en restriktiv alkoholpolitik. En politik som kännetecknas av höga priser, begränsad tillgänglighet och ett alkoholmonopol (Vinmonopolet). Men han beskrev också hur tillgängligheten på alkohol i Norge nu ökar markant liksom taxfree-försäljningen på de norska flygplatserna.

Sverige har liksom Norge en restriktiv alkoholpolitik med höga skatter och ett alkoholmonopol (Systembolaget). Vidare har Sverige, som Hans Hoff pekade på, en samlad strategi för att förebygga användandet av alkohol, narkotika, dopning och tobak för perioden 2016–2020: ANDT-strategin.

I Danmark är inställningen till alkohol något annorlunda jämfört med de övriga nordiska länderna. Det beror på att den danska alkoholpolitiken är mer liberal. Alkoholfrågan har aldrig blivit en central politisk fråga då eget ansvar och självkontroll är starkt betonad, berättade Lars Iversen.

– Danmark har ingen nationell handlingsplan eller strategi kring alkohol. Det finns inte heller några mål för insatsen, sa han.

Alkoholkonsumtion

Hur ser då alkoholkonsumtionen i Norden ut år 2016?

I Sverige fortsätter den totala alkoholkonsumtionen att minska. Stig Erik Sørheim fyllde i att de i Norge ser samma utveckling som i Sverige:

– Det är ungdomarna som ändrat kulturen och dricker historiskt lite. Däremot ser vi en ökande konsumtion bland yngre äldre, förklarade han.

I Danmark har det också skett en förändring i alkoholkulturen, inflikade Lars Iversen. Sedan år 2001 har den årliga genomsnittliga alkoholförbrukningen i Danmark minskat bland både vuxna och unga, och samtidigt så sjunker också den alkoholrelaterade dödligheten.

Viktiga alkoholpolitiska frågor

I Danmark, beskrev Lars Iversen, är en viktig fråga alkoholkonsumtionen. Den är fortfarande för hög, trots att den har minskat under de senaste åren.

– Vi har problem med en alltför stor alkoholkonsumtion bland ungdomar. Dessutom är det alldeles för få personer som kommer i alkoholbehandling. Vi uppskattar att endast 10 procent får behandling.

I Sverige finns det flera viktiga alkoholpolitiska frågor på agendan just nu. Hans Hoff lyfte bland annat fram den skattehöjning på alkohol som kommer att genomföras år 2017, liksom den lagstiftning som regeringen kommer att gå fram med vad gäller distanshandel. Utredningen ska också ta fram förslag för att begränsa marknadsföring av alkohol på sociala medier.

– I Norge tror jag att den viktigaste alkoholpolitiska frågan just nu är att inte undergräva de effektiva alkoholpolitiska medel som vi redan har som till exempel Vinmonopolet, reklamförbudet och skatterna, sa Stig Erik Sørheim.

HUR SER DEN ALKOHOLPOLITISKA DEBATTEN UT?

I Danmark finns det två spår i den alkoholpolitiska debatten. Lars Iversen beskrev de två spåren som går i motsatt riktning från varandra.

Ett spår handlar om tillväxt och ekonomi. Det går ut på att minska gränshandeln och öka tillväxten i restaurang- och hotellbranschen. En konsekvens av det är att skatten på både öl och sprit sänkts. Utan tanke på folkhälsan.

Det andra spåret handlar om förebyggande arbete.

– Den nuvarande regeringens ambition är - tillsammans med affärsintressen - att försöka se till att lagstiftningen om åldersgränser för att sälja alkohol till ungdomar efterlevs bättre. Det är en symbolpolitik, sa Lars Iversen.

I Norge råder det inte heller någon större alkoholpolitisk debatt. Stig Erik Sørheim beskrev att befolkningen i det stora hela verkar nöjda med status quo, vinmonopolet har starkt stöd och många vill behålla förbudet mot alkoholreklam, och de allra flesta vill behålla åldersgränserna.

Inte heller Sverige har någon alkoholpolitisk debatt att tala om enligt Hans Hoff:

– Någon alkoholpolitisk debatt har det inte varit i Sverige på många år. Närmast är väl mellanölsdebatten i slutet på 1970-talet. Jag skulle tycka det vore väldigt bra med en rejäl alkoholpolitisk debatt där alkoholens samtliga konsekvenser belystes mer.

EN ALKOHOLPOLITIK I FÖRÄNDRING?

Debatten kring den nordiska alkoholpolitiken lyser alltså med sin frånvaro. Och i Finland förbereder regeringen ett lagförslag med utökade öppettider i det statliga alkoholmonopolet (Alko) och möjlighet att sälja starköl och alkoholisk i vanliga butiker. I Island vacklar alkoholmonopolet och i Norge har taxefreekvoten av alkohol utökats. Hur stabil är egentligen den nordiska alkoholpolitiken?

– I Sverige står alla partier i riksdagen bakom den alkoholpolitik Sverige bedriver. Jag ser ingen risk i att det kommer att ändras. Och svenskarna gillar Systembolaget, sa Hans Hoff.

Även i Norge har det statliga alkoholmonopolet, Vinmonopolet, stöd hos det norska folket berättade Stig Erik Sørheim. Däremot har det skett andra förändringar/liberaliseringar i den norska alkoholpolitiken. Tillgängligheten på alkohol har ökat markant. Och år 2015 ändrade den norska regeringen alkoholreklamförordningen så att det numera är tillåtet med "nykter information" kring alkoholprodukter. I Sverige har det också skett en uppluckring av marknadsföringen av alkohol.

Samtalet kom också att handla om hur de politiska partierna i Norge, Danmark och Sverige förhåller sig till skatter på alkohol.

– I Danmark är det förbjudet att säga att alkoholen på skatten ska höjas! Vi har en liberal hållning till alkohol påpekade Lars Iversen.

I Sverige är det annorlunda, där finns en politisk konsensus bland riksdagspartierna att alkoholskatten ska höjas. I Norge har skatten också höjts.

SÄTTA ALKOHOLFRÅGAN PÅ AGENDAN

Hur lyfter man då alkoholfrågan och skapar en debatt kring alkohol?

I Sverige, konstaterade Hans Hoff, finns det idag mycket forskning och kunskap om alkoholens konsekvenser vad gäller påverkan på andra, barn och respektive som berörs, men även våldsbrott.

– Jag tror det behövs ett systemiserat långsiktigt arbete med att lyfta ut detta i samhällsdebatten på ett helt annat sätt än vad som sker i dag.

I Norge har Actis i en alkoholpolitisk plattform satt upp flera mål för alkoholpolitiken fram till år 2020, bland annat att den totala alkoholkonsumtionen ska minska med 25 procent.

– Jag är inte säker på att det viktigaste är att hetta upp debatten så mycket. Jag tror i stället att ambitionen bör vara att behålla förståelsen hos befolkningen varför det är viktigt att reglera alkoholen, genom att visa på skador hos både brukaren och tredjepart, sa Stig Erik Sørheim.

I Danmark arbetar Alkohol & Samfund, tillsammans med flera andra organisationer, på att ta fram en nationell handlingsplan. I den ingår bland annat kvantitativa mål för hur mycket konsumtion ska minska inom ett antal år liksom handlingsplaner för priser och förebyggande arbete. Lars Iversen:

– Vi hoppas att under år 2017 kan lägga fram ett gemensamt förslag på till regeringen.

Samtalet kring den nordiska alkoholpolitiken blev ett mycket uppskattat inslag under Forum Ansvars mötesplats och gav både ny kunskap och aha-upplevelser för deltagarna.

Alkoholnormen och normer

Johnny Mostacero, förbundsordförande IOGT-NTO

Nu ska ordet alkoholnorm införlivas i svenskarnas vardagsprat. På så sätt kan flera människor göra medvetna val kring alkohol. Det berättade Johnny Mostacero när han presenterade IOGT-NTOs arbete kring alkoholnormen.

Det finns en stark alkoholnorm i samhället idag som förutsätter att alkohol ska finnas med i många sociala sammanhang. Det kan vara på arbetsrelaterade middagar, afterwork eller som ersättning till den traditionella fikan. Innan och efter en fotbollsmatch, för att fira en seger eller dränka sorgerna efter en förlust. Johnny Mostacero gav flera exempel.

– Alkoholnormen är så stark att människor ibland ändrar sig för att passa in i normen, och den som står utanför normen få ofta förklara och inte sällan försvara sig, fortsatte han.

– Hur många av er har fått frågor som kör du bil eller? Är du gravid eller ibland bara, jaha så du är nykter alkoholist?

Flera av deltagarna nickade igenkännande.

UTMANAR NORMEN

Att utmana alkoholnormen är ett av IOGT-NTO:s prioriterade målområden. Organisationen har som mål att under år 2016-17 etablera begreppet alkoholnorm i samhällsdebatten.

I samverkan med Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet, NBV, har IOGT-NTO tagit fram en studiecirkel, "Normalia" med syfte är att utbilda internt i normkritik och på vilket sätt den starka alkoholnormen kan utmanas.

IOGT-NTO vill också samverka med och få andra organisationer, föreningar, företag och individer att se alkoholnormen, inse det begränsande i den och bidra till att förändra den.

– Vi behöver lyfta ut de här frågorna i grupper som faktiskt dricker alkohol. Då tror jag att vi kommer att komma någonstans på riktigt.

– Och det är lättare att prata om alkohollnormer än om alkoholkonsumtion. Att prata om alkohollnormen är ett relativt ofarligt sätt att närma sig alkoholfrågan utan att någon behöver hamna i försvarsställning.

NYTT MATERIAL OM NORMER

I OGT-NTO har tillsammans med NBV, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet, tagit fram ett material som ska ge deltagaren/läsaren grundläggande kännedom om normer, normkritik och alkohollnormer.

Så, hur känner man då igen en norm?

En norm är idéer, föreställningar och förväntningar kring vad som anses vara " normalt/det normala" i ett visst sammanhang. Alltså vad som anses normalt att göra, säga, hur man betar sig, rör sig osv.

VAD STÄRKER ALKOHOLLNORMEN?

Under sin presentation gav Johnny Mostacero flera exempel på vad som stärker alkohollnormen. Han visade bland annat hur den drivs på Facebook, där användare lägger ut foton där de t.ex. firar med alkohol. Andra faktorer som stärker alkohollnormen är reklam.

Men hur ska man då medvetandegöra alkohollnormen?

– Om man ska se en norm måste man se på den med "glasögon" som är anpassade för just den normen, sa Johnny Mostacero och avrundade sedan med sin egen målsättning för IOGT-NTOs arbete med normer:

– Jag önskar att vi i vårt land ska kunna prata om alkohol på riktigt. Kan vi göra det får vi en annan förståelse för den alkohollpolitik som finns för att skydda oss och andra från alkoholens skadeverkningar.

Framåtblick

Susanne Hedman Jensen, ledamot SAFF:s styrelse

Forum Ansvars fjärde mötesplats blev en både kunskapsberikande och relevant mötesplats. Susanne Hedman Jensen summerade konferensen som en dag fylld av personliga möten, utbyten av tankar, kunskap och aktuell forskning.

– Den forskning som vi har fått ta del av här under dagen är forskning som är på agendan. Och forskning som vi inom Forum Ansvar kan sätta på agendan!

Hon lyfte också fram den kraft och kunskap som organisationerna inom Forum Ansvar och dess samarbetspartners besitter.

– Forum Ansvar bygger broar i Norden. Det är unikt att vi stärker dialogen och möts över gränserna. Tillsammans kan vi gå före och påverka utvecklingen och skapa förutsättningar för en bättre folkhälsa.

Susanne Hedman Jensen avslutade sin framåtblick med att tacka de deltagare som medverkat under mötesplatsen och riktade därefter ett ytterligare tack till Nils-Erik Söderqvist, ordförande SAFF, och Jenny Lindberg, vik generalsekreterare SAFF, som arbetat med att arrangera dagens konferens.

DELTAGARFÖRTECKNING STOCKHOLM - 10 NOVEMBER 2016

Inbjudna talare:

Hans Hoff	Riksdagsledamot (S), ordförande CAN
Jenny Rangmar	Dr. i psykologi, Göteborgs universitet
Lars Iversen	Professor, Statens Institut for Folkesundhet
Lisa Schölin	Konsult, WHO Regional Office for Europe
Peter Larm	Forskare, CAN & Uppsala Universitet
Tora Färnström	Utredare Tankesmedjan Tiden

Actis

Stig Erik Sørheim	Internasjonal leder
Solveig Mjølunes	

Alkohol & Samfund

Ina Johansen	Projektmedarbejder
Tue Westing	Bestyrelsesmedlem

Blå Bandet

Lasse Reuterberg	Ordförande
Per-Olof Svensson	Organisationssekreterare
Susanne Hedman Jensen	Förbundskassör, Ledamot SAFF:s styrelse

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN)

Håkan Leifman	Direktör
---------------	----------

Hela Människan

Frank Åkerman	Generalsekreterare
Ingela Freed	Vice ordförande

IOGT-NTO

Johnny Mostacero	Ordförande
Per Leimar	Politisk sekreterare alkoholfrågor
Peter Moilanen	Generalsekreterare

MA-Ungdom

Stig Eid Sandstad	Daglig leder
-------------------	--------------

Motorförarnas Helnykterhetsförbund (MHF)

Göran Sydhage	VD
Maria Bergström	Ordförande

Nordens Välfärdscenter (NVC), Finland

Julius von Wright	Webbredaktör
-------------------	--------------

Stiftelsen Ansvar för Framtiden (SAFF)

Andreas Runnemo	Ledamot styrelsen
Johan Damgaard Jensen	Ledamot styrelsen
Nils-Erik Söderqvist	Styrelseordförande
Jenny Lindberg	Vik. generalsekreterare
Åsa Nylander	Journalist

Sveriges landsråd för alkohol och narkotikafrågor (S.L.A.N.)

Kjell-Ove Oscarsson	Styrelsen
---------------------	-----------

Övriga

Bo Högstedt	Moderator
Elisabeth Ohlson Wallin	Fotograf